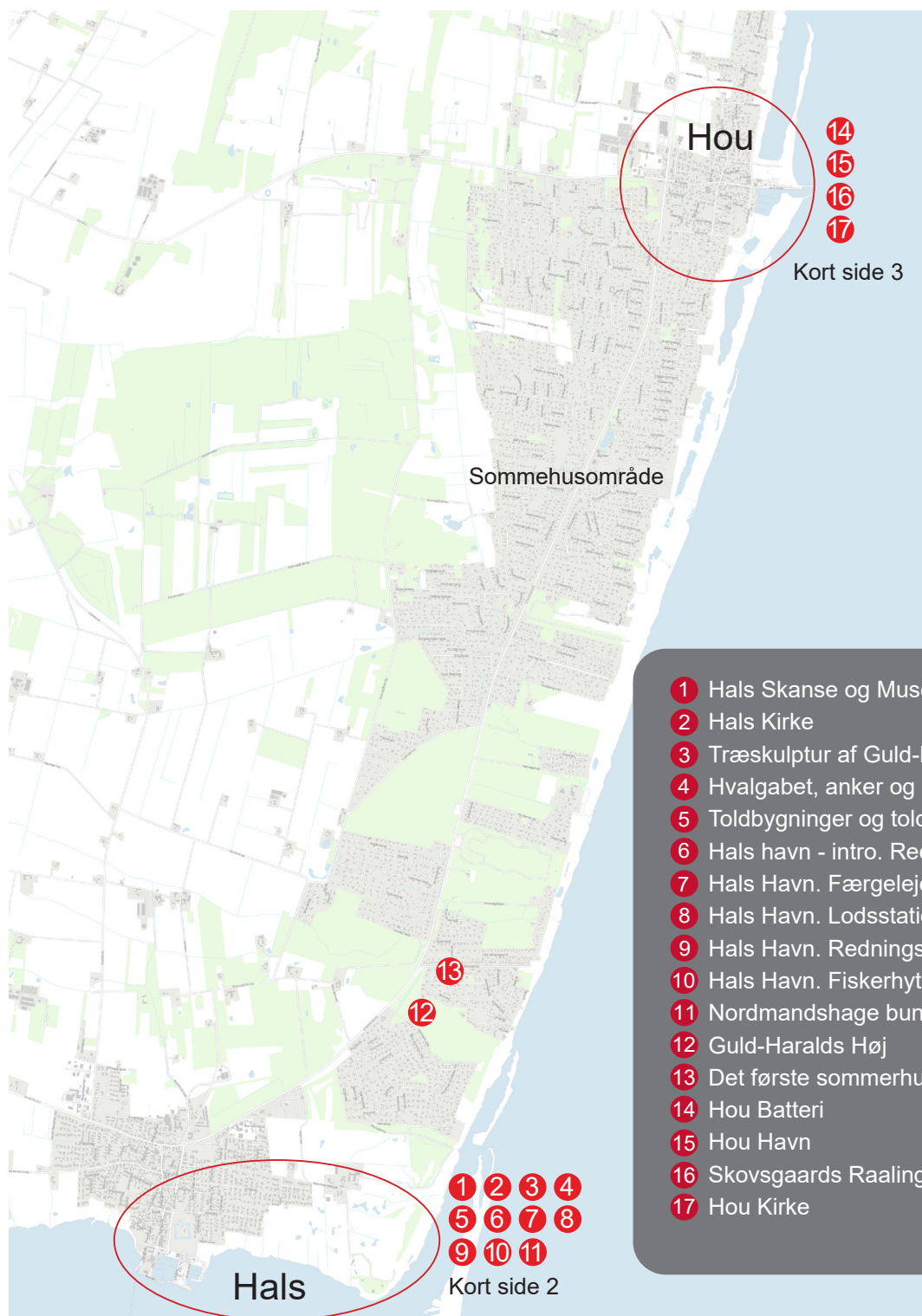

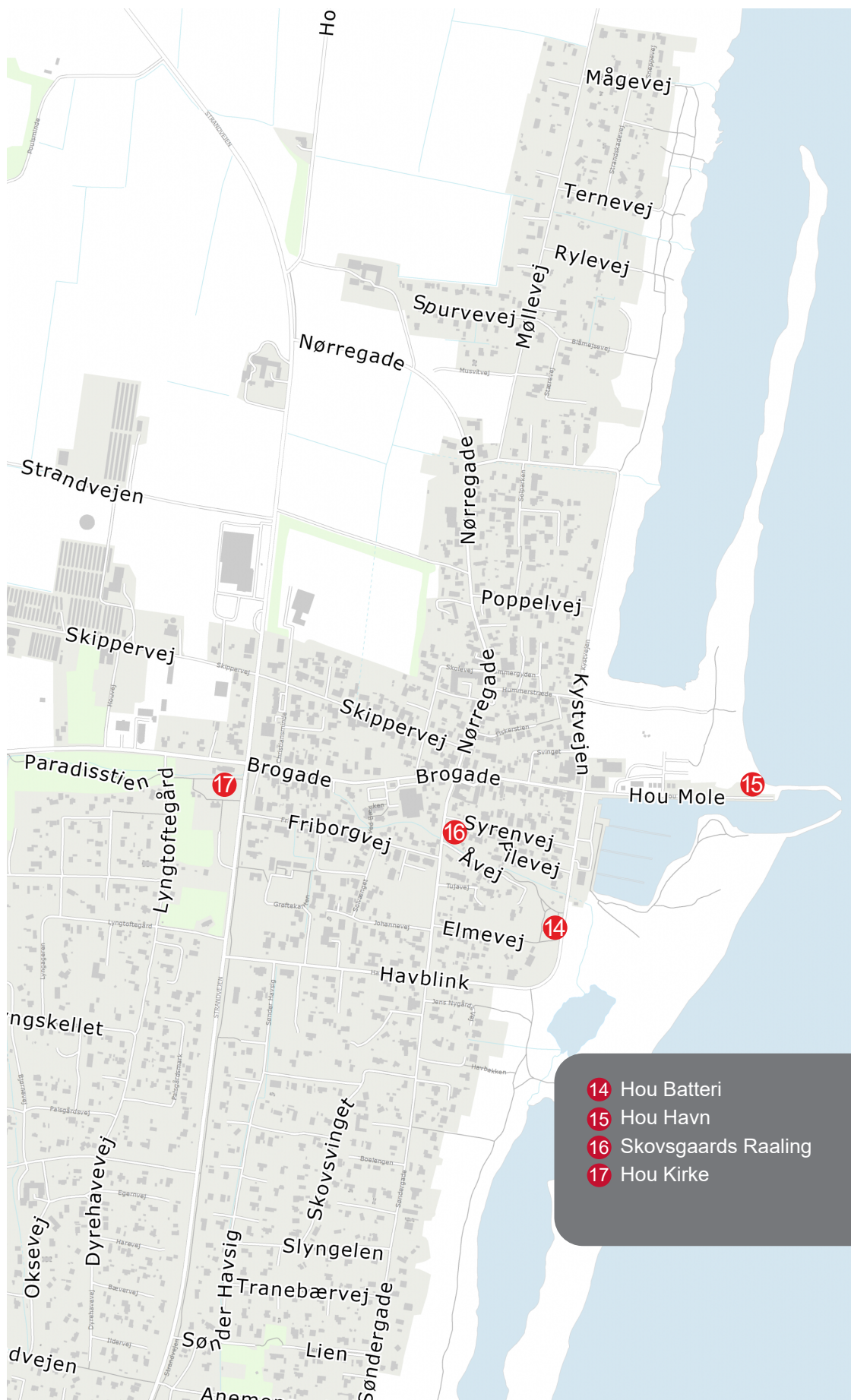
Byvandring i Hals og Hou

Med denne folder i hånden kan du opleve en række seværdigheder og historiske fortællinger i Hals og Hou. Det anbefales at tage de første ti stop i Hals til fods og derefter forlænge turen til Nordmandshage og op langs kysten til Hou enten på cykel eller i bil. Der er i alt ni km.

1 Hals Skanse og Museum
 2 Hals Kirke
 3 Træskulptur af Guld-
 4 Hvalgabet, anker og
 5 Toldbygninger og told
 6 Hals havn
 7 Hals Havn. Færgeleje
 8 Hals Havn. Rednings
 9 Hals Havn. Lodsstatio
 10 Hals Havn. Fiskerhyt
 11 Nordmandshage bun

Kort til byvandring i Hou

- 14 Hou Batteri
- 15 Hou Havn
- 16 Skovsgaards Raaling
- 17 Hou Kirke

1 Hals Museum og Hals Skanse

Skansen 1, Hals

Hals Museum ligger i det tidligere Tøjhus inde bag Hals Skanse. Et besøg på museet er et oplagt udgangspunkt for den videre udforskning af Hals-området. Her kan du lære mere om Hals Skanse, og om Hals' særlige historie med lodseri, toldvæsen, hvalfangst, tysk besættelse, færgefart og fiskeri. Museet er åbent hverdag kl. 9.00-21.30, og der er gratis adgang.

Hals Skanse er Danmarks eneste bevarede enkeltskanse fra renæssancen (1653-54). Den blev bygget som Limfjordens beskytter i 1600-tallet med volde og voldgrave og befæstet med kanoner. Skansen var færdigbygget i 1654, tøjhuset stammer fra 1812, og selve krudtkammeret er fra 1676. Hals Skanse blev nedlagt som forsvarsværk i 1848 og har sidenhen fungeret som karantæne-station, kommunekontor, bibliotek, kommandostation for tyskerne under 2. verdenskrig og fra 1972 som museum.

2 Hals Kirke

Østergade 32, Hals

Kirken blev opført omkring år 1200 som en lille romansk teglstenskirke, men allerede i slutningen af middelalderen (1050-1536) var kirken blevet for lille. Da fiskerlejet og bondesamfundet ved Hals blomstrede på grund af sildefiskeri, steg indbyggertallet støt. I slutningen af 1400-tallet blev skibet derfor forlænget, der blev bygget nyt kor, og det flade træloft blev erstattet af krydshvælvinger. Den oprindelige del af kirken er indkapslet i de to vestlige fag af det nuværende skib. Mod vest blev der bygget et tårn, der senere er blevet forhøjet. Efter reformationen i 1536 blev der bygget våbenhus og et gravkapel på kirkens sydside. Kirkens støttestøtter stammer fra en restaurering i 1920.

Inventar

I kirken kan du se en sjælden romansk granitdøbefont fra 1100-tallet med løvemotiver. Over den hænger en barok fontehimmel fra 1727 med prinsesse Sophie Hedevigs monogram. Du kan også se senmiddelalderlige træskulpturer af Jomfru Maria og apostlen Johannes med posebog i hånden, begge fra et katolsk sidealter, samt et korbue-krucifiks fra sen-gotikken (1400-1536), der frem til 1920'erne hang over altertavlen. Prædikestolen er fra 1572.

Døbefonden i Hals Kirke fra 1100-tallet. Hals Arkiv

3 Træskulptur af Guld-Harald

Anlægget Lilletorv i krydset Kongensgade/Midtergade, Hals

Ifølge et sagn krævede Guld-Harald, som var kong Harald Blåtands nevø, at få del i den danske trone. Det ville kong Harald Blåtand ikke gå med til. Til gengæld lovede han Guld-Harald, at hvis han dræbte den norske konge Harald Gråfeld, så kunne han blive konge i Norge.

Harald Gråfeld blev lokket til Hals, hvor han blev overfaldet og dræbt af Guld-Harald. Kort tid efter blev Guld-Harald selv overmandet af den norske Håkon Jarls mænd og hængt i et stort egetræ nord for Hals. Stedet er siden blevet kaldt Guld-Haralds Høj.

Skulpturen er fra 2017 og udført af billedhugger Allan Bo Jensen. Den er skåret ud af et elmetræ, der tidligere voksede i rundkørslen ved kirken.

Se også stop 12, Guld-Haralds Høj.

4 Hvalgab, anker og signalmast

Torvet, Hals

I den vestlige ende af Torvet ses byens vartegn, "Hvalgabet", som er en port lavet af kæben fra en blåhval. Den er opstillet som et minde om den hvalfangst, der blev drevet med udgangspunkt fra Hals. Den første hvalkæbe blev opstillet af Kaptajn C. Klitgård, som selv havde skudt hvalen i 1868.

I 1953 kørte en lastbil ind i kæbebenet, så det knækkede. I 1955 fik Hals derfor et nyt hvalgab fra en dansk konsul i Norge. Det er sidenhen gået til pga. vind og vejr, og da blåhvaler er fredede, kunne man ikke opsætte et nyt hvalgab. Derfor blev der i 2017 opstillet en naturtro glas-fiberafstøbning af den oprindelige hvalkæbe.

På Torvet står også en signalmast. Signalmasten er en gave fra skibsreder Per Henriksen i 1999. Hans mor var fra Hals, og Henriksen tilbragte i drengeårene de fleste sommerferier i byen.

På Torvet ligger det store anker "Ingeborg". Det havde længe generet fiskeriet øst for Hals, og det blev derfor i 1978 bjerget af lokale fiskere og skænket til byen af Hals Marineforening. Ankeret stammer ikke fra et forlis, men blev mistet af et stort sejlskib under en storm.

Det ældste hvalgab i Hals.
Hals Arkiv.

5 Toldbod og tolderboliger

Havnegade 7 og Toldbodvej 6-14 og 9

I 1655 blev toldstedet flyttet fra Aalborg til Hals, da det her var nemt at kontrollere og fortolde alle skibe, der gik ind eller ud af Limfjorden. Der blev opført vejerbod, pakhus og en skibsbro til brug for tolderne. I 1898 blev der opført en toldbygning i Havnegade 7.

Omkring 1900 blev der ligeledes opført fire bygninger med embedsboliger til toldvæsenet på Toldbodvej i Hals. De adskiller sig ved deres højde og ensartethed fra de omkringliggende huse. På det tidspunkt var der ansat otte toldbetjente, tre toldassistenter og en toldkontrollør.

Allerede i 1911 blev toldkontrolstedet i Hals dog nedlagt igen. Den tidligere toldbygning i Havnegade 7 blev herefter afholdshotel og senere ombygget til beboelse og fungerede i en periode også som byens biograf. Ved en totalrenovering i 2018 blev der tilbygget apotek og sundhedshus.

Tolderboliger på Toldboden i 1899.
Hals Arkiv.

6 Hals Havn

Den gamle havn i Hals fra før 1952.
Hals Arkiv.

I 1717 blev den første skibsbro opført, men først i 1847 blev der anlagt en egentlig havn. Den blev senere udbygget i 1897-99. Den nuværende havn er fra 1952, og den ligger øst for den gamle og nu opfyldte havn. Havnen var hjertet i Hals. Fiskerbådene kom ind med deres fangst hver dag, der var salg af frisk fisk, og altid aktivitet. Fiskeriet gav grundlag for forskellige andre erhverv på havnen, som fx fiskeauktion, fiskepakhuse, skibsreparation og lignende. Nu er der sket en centralisering, så der er færre og større fiskerihavne. Mylderet af fiskerbåde i havnen er væk. Kun 3-4 fiskefartøjer er nu hjemmehørende i Hals, og livet på havnen er nu præget af søsportsliv og de mange fritidsfiskere i jollehavnen. Hver sommer er havnen fyldt op med feriegæster og lystbåde.

7 Færgelejet

Færgevej, Hals

I Hals har der altid været mulighed for at blive fragtet over fjorden til Egense med enten en lokal fisker eller med en færgemand. Før bilen blev allemandseje var der dog ikke så stor efterspørgsel på turen, at det kunne betale sig at have en fast færgeforbindelse, men i 1961 blev der oprettet en egentlig bilfærgeforbindelse mellem Hals og Egense.

Færgeoverfarten har sidenhen haft både op- og nedgangstider både økonomisk og passagermæssigt, men færgen sejler stadig i dag, og fragter hele året faste beboere såvel som turister mellem Hals og Egense. I de senere år har færgen årligt sejlet omkring 145.000-150.000

8 Lodsstationen

Lodsvej 27

Hals Barre og Limfjorden har op gennem historien været vigtige for dansk søfart, og derfor fik Hals allerede i 1735 - som et af de første steder i Danmark - et kongeligt privilegeret lodseri. Lodserne var som regel sømænd eller fiskere, der kendte farvandet ud og ind. Da den nye havn blev bygget i 1952, fik lodseriet en forbedret lodsstation med køjepladser og opholdsrum. I 2015 blev Hals Lodseri nedlagt som selvstændigt lodseri, og hører nu under lodseriet Limfjord Pilot.

9 Redningsstationen

Havnen 1, Hals

Den nuværende redningsstation afløste redningshuset af træ på den gamle havn, og den blev opført, da den nye Hals Havn blev anlagt og taget i brug i 1952. Redningsbåden havde dengang en frivillig besætning på 11 mand. Redningsstationen blev nedlagt i 1973, og Hals Marineforening overtog derefter bygningen, som nu er rammen omkring mere fredelige og festlige sysler.

Især krigsårene var en travl periode for redningsmandskabet, og lods Willemoes havde under besættelsen et indgående kendskab til de tyske transportskibes sejlplaner, som han og de øvrige medlemmer af modstandsgruppen i Hals videregav til London. Derfor kunne de engelske bombefly udkaste miner i indsejlingen til Limfjorden på de mest ubejlige tidspunkter for tyskerne.

Den engelske mine fra 2. verdenskrig, der står foran redningsstationen, blev i anledning af 50-året for Danmarks befrielse 4. maj 1995 udlånt af Flådestationen Frederikshavn til Hals Marineforening.

10 Fiskerhytterne i Lille Jomfru Anegade

Området mellem Færgevej og Jollevej

I den østlige ende af havnen ligger de små røde fiskerskure fra 1950'erne, hvor fritidsfiskerne opbevarer deres garn og fiskeredskaber, nyder livet med en kold øl og hinandens selskab. Enkelte af de gamle fiskere tørrer stadig skrubber og rødspætter til delikatessen tørfisk her. De to små gader med fiskerskure hedder Lille Jomfru Anegade og Lille Kattesund efter to velkendte gader i Aalborg.

11 Nordmandshage bunkeranlæg

Nordmandshage, "Hjørnet af land". Følg Østre Fjordsti langs vandet fra havnen ud til Nordmandshage. Hvis du er i bil, følger du vejen Nordmandshage ud forbi golfbanen og parkerer, når man ikke kan køre længere.

På Nordmandshage – eller "Hjørnet af land", som de lokale siger – kan du se resterne af et stort fæstningsanlæg, som blev anlagt af den tyske besættelsesmagt 1943-44. Formålet var at kontrollere indsejlingen og indflyvningen til Limfjorden.

Anlægget bredte sig over stort område omgivet af pigtråd, og det var bemannet af helt op til 600 tyske soldater. Anlægget bestod af tre store betonbunkere med tre meter tykke vægge, tre styk 20 mm antiluftskytskanoner, en kraftstation samt to lyskasterprojektorer til at lokalisere de fjendtlige fly, der skulle skydes ned. Kanonerne kunne dog også rettes mod Hals og potentielt bruges til at skyde byen i grus. Ved befrielsen ville de tyske tropper ikke overgive sig til den lokale modstandsbevægelse. I stedet afventedes de britiske troppers ankomst, og først 17. maj 1945 overgav tyskerne anlægget. Inden de endelig forlod Nordmandshage, måtte tyskerne fjerne de ca. 9.600 miner, de havde udlagt i området.

Bunkeranlægget på Nordmandshage i 1940'erne camoufleret af kunstig skov.
Hals Arkiv.

Guld-Haralds Høj

Winthers Allé

Et par hundrede meter nede ad Winthers Alle er der en klippet græssti på venstre hånd. Et lille stykke nede ad stien er der et skilt "Til publikum". Følg stien mod venstre ved skiltet et par hundrede meter. Kik efter et træskilt med runer inde i skoven til venstre side. Bagved findes den tilgroede og ødelagte høj med en nyere runesten.

Koordinater: 57000'22.1"N, 10020'22.0"E

Harald Blåtands nevø Guld-Harald var ifølge de gamle sagn involveret i intriger om kongemagten. Det endte med, at han blev fanget af den norske Håkon Jarl og hængt i et træ, og senere begravet i en høj – den der ifølge sagnet går under navnet Guld-Haralds Høj. Den blev udgravet af Nationalmuseet i 1886, men der dukkede hverken guld eller andet op, der kunne bekræfte historien om Guld-Harald. Derimod blev der fundet en mængde dyreknogeter, og man kunne se, at der tidligere havde været skattejægere i højen.

Skilt ved resterne af gravhøjen i Winters Plantage med runeindskriften "GuldHarald".
Hals Arkiv.

Se også Stop 3, Træskulptur af Guld-Harald.

13 De første sommerhuse i Hals

Winthers Plantage

Sommerhusområde ved Bisnap ca. 1955.
Hals Arkiv

De første sommerhuse blev bygget i 1929 i Winthers Plantage nord for Hals. Det var lokale halsboere, der fik bygget de 20 små sommerhuse. Udstykket ved Strandgårdens jorder ud mod vandet et par kilometer nord for Hals.

De lå smukt tæt ved stranden, men vand til kaffen skulle man have med hjemmefra eller hente i bækken. Man måtte klare sig med petroleumslamper, da der heller ikke var elektricitet, og affaldet måtte man tage med sig hjem.

I 1950'erne begyndte turismen for alvor at blomstre i området, og der blev bygget flere og flere sommerhuse, og op gennem 1960'erne kom der for alvor gang i sommerhusbyggeriet. Kysten mellem Hals og Hou er et af Danmarks største sommerhusområder med ca. 3500 sommerhuse. De fleste huse ejes af nordjyder, der elsker deres feriebolig. Kun 11 procent af husene lejes ud, hvilket er et meget lavt tal i forhold til landsgennemsnittet, der er på 21 procent.

Sommerhusidyl i Winters Plantage, 1941.
Hals Arkiv.

14 Hou Batteri

Kystvejen 1, Hou

Forsvarsværk anlagt 1807-08 under Englandskrigene. Var i funktion flere gange. Formålet var at beskytte kysten mod landgang fra fjendtlige skibe og at beskytte danske fartøjer. Ved flere lejligheder blev der brugt ildkraft fra batteriets kanoner mod fjendtlige skibe, og skibe, der nægtede at vise flag. Bl.a. 2. juli 1809, hvor batteriet beskød en dansk kaperskude, fordi den ikke ville vise flag. Hou Batteri blev nedlagt igen i 1817, og der er i dag ingen spor tilbage.

I 2006 blev en kopi af forsværket opført på stedet, hvor det havde ligget, og der blev opsat to kanoner, der er støbt efter tegninger fra Tøjhusmuseet. Klitterne ved Hou Batteri er først opstået i 1900-tallet, så dengang batteriet blev anlagt, var der frit udsyn udover Kattegat.

15 Hou Havn Hou Mole 11

Houfiskere 1908.
Hals Arkiv.

Landbrugsjorden ved Hou er ufrugtbar og sandet, og bønderne supplerede i gamle dage deres magre udbytte med fiskeri. Næsten alle gårde havde et bundgarnssted. Fiskerbådene kastede anker ude ved den yderste revle og transportere fangsten ind til land i små både. Det blev fatalt i 1921, hvor en efterårsstorm knuste 130 joller og motorbåde ud for Hou. Først i 1973 blev der bygget en havn. I dag er Hou Havn først og fremmest en lystbådehavn. Ved molen ved Nordstranden kan du se Vindharpn, en skulptur lavet af to fiskekuttere af Bjarne Jerup Høj.

16 Skovgaards Raaling Syrenvej 2, Hou

Midt i Hou ligger et af Danmarks ældste privatejede huse, Skovgaards Raaling. Det nævnes første gang i 1552. Der er i dag restaurant. En raaling betyder på vendelbomål et lille stuehus - et lavt lerklinet bindingsværkshus med stråtag. Tidligere var der mange raalinger i Hou.

Skovgaards Raaling 1914.
Hals Arkiv.

17 Hou Kirke Strandvejen 149, Hou

Bygget år 1900. Tidligere måtte Hou-boerne gå den lange vej til kirken i Hals. Sidst i 1800-tallet var præsten i Hals dog begyndt at holde gudstjenester i Hou et par gange om måneden. Det foregik på Hou Skole, eller ude i det fri under "Præstebøgen", der stod i plantagen vest for kirken. Houboernes farefulde liv som fiskere betød at de var optaget af religion, og Hou har rummet flere trosamfund; Luthersk Mission, der fik bygget et missionshus (nu sognehus), Indre Mission, baptister og Jehovas vidner.

Byvandringen er udarbejdet i et samarbejde mellem Nordjyske Museer og Hals Arkiv. Projektet er støttet økonomisk af Aalborg Kommunes "Pulje til sommeraktiviteter i Landdistrikt 2020".

Hals Museum,
Skansevej 1, 9300 Hals.
Åbent alle dage kl. 9.00-21.30

Hals Museumsforening og Arkiv,
Borgergade 39, 9362 Gandrup.
Åbent tirsdage kl. 15.00-21.00

Læs mere på www.nordmus.dk og
www.halshistorie.dk

Nordjyske
Museer
Vi giver historien liv